

Toch niet zo welkom

De opvang van Hongaarse vluchtelingen in 1956

De Hongaren die in 1956 op de vlucht sloegen voor de Sovjettroepen die hun land binnenvielen, werden in Nederland met open armen ontvangen... door de bevolking. Maar niet door de regering. Het kabinet-Drees III was niet zo happig op de komst van de Hongaren. Nederland ving er uiteindelijk veel minder op dan andere Europese landen.

IVO VAN DE WIJDEVEN

Het zijn alarmerende cijfers voor veel mensen: in 2015 zijn meer dan een miljoen vluchtelingen over de Middellandse Zee naar Europa gekomen; 59 100 asielzoekers, een recordaantal, kwamen naar Nederland*. De aanhoudende conflicten en instabiliteit aan de randen van Europa zorgen ervoor dat de stroom voorlopig nog niet opdroogt. De opvang van de nieuwkomers leidt in Nederland tot een stormachtig debat, waarin het geluid van tegenstanders hard doorklinkt. Populisten spelen in op de angst voor terroristen die zich als een vijfde colonne tussen de vluchtelingen zouden verbergen, en benadrukken de grote cultuurverschillen. Zelfs de voorstanders van opvang vragen zich na de gebeurtenissen in Keulen met Oudjaar hardop af of het mogelijk is om zo'n grote groep vluchtelingen succesvol deel te laten nemen aan de Nederlandse samenleving. Het kabinet hanteert de mantra 'sober maar rechtvaardig' voor de wijze waarop vluchtelingen worden opgevangen, maar slaagt er maar moeizaam in de weerstand tegen nieuwe opvangcentra te overwinnen. Hoe anders was het zestig jaar geleden. In oktober en november 1956 ontvluchtten ongeveer 200 000 Hongaren hun land. Sovjettanks maakten vanaf 4 november 1956 met bruut geweld een einde aan een opstand tegen het communistische regime die amper twee weken had geduurd. Het neerslaan van wat in de geschiedenisboeken de Hongaarse Opstand is gaan heten, maakte heftige reacties los in Nederland. In de media klonk grote verontwaardiging over de Russische inval. Het PvdA-dagblad *Het Vrije Volk* kopte in chocoladeletters: RUSSEN VERMORZELDEN JONGE HONGAARSE VRIJHEID. In diverse steden kwam het tot anticomunistische rellen. In Amsterdam reageerde een menigte de woede over het tragische lot van het Hongaarse volk af op het gebouw Felix Meritis, het hoofdkantoor van

* Op 15 november komen 670 Hongaarse vluchtelingen aan op centraal station Utrecht. Ze kregen een hartelijk welkom dat doet denken aan de televisiebeelden uit de eerste weken van de vluchtelingencrisis van 2015. Toen werden Syrische vluchtelingen op treinstations in Oostenrijk en Duitsland binnengehaald met applaus en versnaperingen. Uit: *Het grote Jaren 50 boek*, Uitgeverij WBooks Zwolle.

de Communistische Partij van Nederland (CPN) waar ook de partijkrant *De Waarheid* gedrukt werd.

Sinterklaasintocht afgelast

Het is dan ook niet verwonderlijk dat de eerste Hongaarse vluchtelingen bij hun aankomst in Nederland met open armen werden verwelkomd. Het *Polygoonjournaal* van week 47 van 1956 toont beelden van de aankomst van de eerste 670 Hongaarse vluchtelingen bij de Jaarbeurshallen in Utrecht. 'Honderden mensen zorgden op het perron voor een hartelijke begroeting der Hongaren, die hier na een treinreis van ruim 24 uur op hun voorlopige bestemming arriveerden. De spanning en de vermoedens van de achter hen liggende dagen waren op de gezichten der gevluchten duidelijk afgetekend,' sprak de kenmerkende stem van Philip Bloemendal. Hij sluit het item af met de gloedvolle woorden: 'De Hongaren die in ons land worden opgenomen, mogen zich gedragen weten door de warme sympathie en de steun van het hele Nederlandse volk.' Inderdaad vonden in de loop van november overal in Nederland spontane inzamelingsacties plaats. Onder het motto 'Amsterdam helpt Hongarije' werd de Sinterklaasintocht in de hoofdstad afgelast, zodat het geld naar de hulp aan Hongaarse vluchtelingen kon (een besluit dat overigens later stiltejes werd teruggedraaid). Het Nationaal Comité Hulpverlening Hongaarse Volk, de Nederlandse Federatie voor Vluchtelingenhulp en het Rode Kruis zamelden samen ongeveer tien miljoen gulden in.

⬆ De Nederlandse bevolking had in 1956 weinig bezwaar tegen de komst van Hongaarse vluchtelingen. Men zag het als plicht van het Westen, na de Russische inval. Demonstratie in Eindhoven.

Woningnood en arbeidsmarkt

Deze positieve reactie vormt een schril contrast met de protesten, scheldpartijen inclusief varkenskadavers en zuinige gezichten van nu. Toch was het niet al goud wat er blonk in 1956. Zo zei Bloemendal in het Polygoonfilmpje ook: 'Bij dit eerste transport bevonden zich slechts enkele volledige gezinnen.' Die ene zin verraaft een bijzonder besluitvormingstraject. In regeringskringen was men namelijk helemaal niet zo happig op de komst van de Hongaren. Aanvankelijk trad het kabinet, onder leiding van minister-president Willem Drees (PvdA), slagvaardig op. Op verzoek van de Verenigde Naties besloot de ministerraad al op 5 november, toen zo'n tienduizend Hongaren naar buurland Oostenrijk waren gevlucht, om duizend Hongaren op te nemen. Omdat de opname van vluchtelingen een relatief nieuw fenomeen was, werd een Interdepartementale Commissie voor Hongaarse vluchtelingen (ICH) in het leven geroepen om alles in goede banen te leiden. De opvang zou vanwege kostenoverwegingen in eerste instantie in kampen plaatsvinden. Drees was van mening dat 'men daarbij niet naar een al te perfectionistische verzorging zal moeten streven'. De kosten moesten bovendien zo veel mogelijk gedekt worden door alle inzamelingsacties. Op aanraden van de ICH ging een team ambtenaren naar Oostenrijk om Hongaarse vluchtelingen te selecteren. Hongaren die al relaties met Nederland hadden,

moesten voorrang krijgen; dit zou de integratie in de Nederlandse samenleving vergemakkelijken. Daarnaast was de ICH van mening dat de vluchtelingen, ook omwille van de integratie, na de periode van centrale opvang over Nederland verspreid moesten worden. Hun beroep en de vraag op de arbeidsmarkt moesten daarbij in het achterhoofd worden gehouden. In de ministerraad van 19 november bleek dat ook het kabinet de economische belangen goed in het vizier hield bij de opvang van vluchtelingen. Inmiddels was een tweede trein met 624 vluchtelingen in Utrecht gearriveerd maar Oostenrijk, waar inmiddels 40 000 Hongaren verbleven, herhaalde zijn verzoeken om vluchtelingen over te nemen. Minister-president Drees voelde hier alleen weinig voor. De naoorlogse woningnood was nog steeds hoog. Drees wees er tijdens de vergadering op dat Nederland als gevolg van de dekolonisatie van Indonesië al duizenden Indonesiërs had opgevangen en hij verwachtte er nog duizenden meer. In de notulen van ministerraad is te lezen: 'Over het feit dat verschillende gemeenten al meer dan honderd woningen voor de huisvesting van deze [Hongaarse] vluchtelingen hebben toegezegd, ontvangt spreker reeds vele brieven van wanhopige Nederlanders, die al vele jaren op onmogelijke wijze zijn gehuisvest.' Minister Ko Suurhoff (PvdA) van Sociale Zaken en Volksgezondheid en minister Herman Witte (KVP) van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid draaiden het argument echter om. Zij vatten de komst van de Hongaren op als een oplossing voor het tekort aan arbeiders in de bouw en in de mijnen. De ministerraad kwam tot een typisch poldercompromis. Het aantal op te vangen vluchtelingen werd verhoogd

naar tweeduizend, maar gemeenten mochten niet langer in het openbaar aankondigen dat zij woningen beschikbaar stelden voor Hongaarse vluchtelingen. Op 30 november, toen er inmiddels 80 000 Hongaren in Oostenrijk verbleven, werd het quotum nog eens verhoogd naar drieduizend. Het selectieteam kreeg daarbij expliciet de vraag om 'op verzoek van de mijnen' 900 mijnwerkers te selecteren. Dit zuinige toelatingsbeleid lokte kritiek uit van de Tweede Kamer en die mijnwerkersploeg kwam er ook niet. Toch was door de selectieprocedure het merendeel van de 2489 Hongaren die na de vijfde en laatste treinzending op 18 december in Nederland waren aangekomen, geschoolde, jonge en ongehuwde mannen: arbeidskrachten die de Nederlandse economie goed kon gebruiken. Als gevolg van gezinshereniging groeide het aantal Hongaren in Nederland tot 3300 à 3400. West-Europese landen namen uiteindelijk in totaal 70 000 Hongaarse vluchtelingen van Oostenrijk over. Het Nederlandse aandeel was dus relatief laag.

Integratie als toverwoord

De opvang in Nederland was strak geregeld. Bij de eerste ontvangst in de Jaarbeurshallen werd handig gebruikge-

maakt van de bedden en keukens die nog sinds de Watersnoodramp in 1953 in de magazijnen van het Rode Kruis stonden. Belangrijk onderdeel van de procedure was een grondige veiligheidscontrole. De Nederlandse ambassadeur in Boedapest had namelijk gewaarschuwd voor 'ongure elementen' in de vluchtelingenstroom. Tussen de vluchtelingen zouden zich agenten van de Hongaarse geheime dienst AVH bevinden. Het selectieteam moest geen communisten, geen AVH-agenten en geen criminelen selecteren. Ook zigeuners werden uitgezonderd. Bij aankomst in Nederland werd dit voor de zekerheid nog een keer gecontroleerd. De vrees voor spionnen was groot. Tijdens de Koude Oorlog moest de deur voor 'echte vluchtelingen' op een kier staan, maar die kon niet te wijd open, omdat spionnen van achter het IJzeren Gordijn 'onder de dekmantel van politiek vluchteling' Nederland binnen zouden sluipen.

Vanuit Utrecht gingen de Hongaarse vluchtelingen voorzien van een Hongaars-Nederlands woordenboek door naar 45 regionale opvanglocaties. Het Nationaal Comité had geadviseerd hier geen (leger)kampen voor te gebruiken, maar vakantieparken. Hier kregen de Hongaren kleding, schoenen en linnen goed. Ze mochten die zelf uitzoeken, om het idee van aalmoezen of liefdadigheid te voorkomen en om hen hun gevoel van waardigheid te laten behouden. In de opvanglocaties was integratie het toverwoord. Naast taalonderwijs kregen de Hongaren les over Nederlandse (eet)gewoonten – volgens het comité verschilde het dieet enorm – en de praktische kanten van de Nederlandse economie, zoals het huishoudboekje. Men dacht dat zoiets in het communistische Hongarije onbekend was. De laatste opvanglocatie

◀ Het kabinet zat in de maag met de komst van de Hongaren, onder meer vanwege de woningnood. Die was juist aanleiding om emigratie te bevorderen. Op de foto's: minister van Volkshuisvesting en Wederopbouw Witte in 1953 bij een krotwoning in de Amsterdamse Jordaan, de familie Stapper die in 1950 naar Zuid-Afrika vertrekt en de huisraad van de 100 000ste Nederlander die naar Australië emigreerde, in 1958. Uit: *Het grote Jaren 50* boek, Uitgeverij WBooks Zwolle.

kon eind 1957 de deuren sluiten, alle Hongaren waren doorgestroomd naar definitieve huisvesting: gezinnen naar een eigen woning, vrijgezellen kwamen terecht in pensions of in woonruimte die door de werkgever ter beschikking werd gesteld.

Twee jaar later concludeerde het Nationaal Comité dat het opvangen van driehonderd Hongaren binnen een maand 'verre van gemakkelijk' was geweest. Wat deze vluchtelingen hadden meegemaakt, zowel fysiek als psychisch, vereiste nog jaren speciale zorg. De grote taalbarrière en het aanzienlijke verschil in onderwijs en achtergrond zorgden ervoor dat de integratie lang niet altijd succesvol was verlopen.

De barrières slechten lukte maar moeizaam, maar, in de formulering van het comité, het moest ook wel 'van twee kanten komen'. Een aantal Hongaren slaagde er niet in te aarden in Nederland. Zij wisselden continu van baan, kwamen in de criminaliteit terecht of raakten simpelweg gedesillusioneerd over het Westen. Ook heimwee bemoeilijkte de integratie en leidde volgens het Comité tot een wachtkamermentaliteit. Ondanks actieve ontmoediging van de Nederlandse overheid maakten 600 Hongaren gebruik van de amnestieregeling die het nieuwe Hongaarse regime in 1963 had ingesteld toen het eenmaal weer stevig in het zadel zat. De lokroep van het vaderland bleek na een paar jaar sterker dan het warme welkom in Nederland.

**Er circuleren uiteenlopende cijfers over de aantallen migranten in 2015. In het artikel is gebruik gemaakt van de gegevens van de Internationale Organisatie voor Migratie en het Centraal Orgaan Opvang Azielzoekers coa.*

Ivo van de Wijdeven is historicus en politiek analist. Onlangs verscheen bij Unieboek | Het Spectrum zijn boek *De rafelranden van Europa* over de historische context van actuele onderwerpen als de vluchtelingencrisis.

VERDER LEZEN

- ▶ **T. Walaardt**, *Geruisloos inwilligen. Argumentatie en speelruimte in de Nederlandse asielprocedure 1945-1994*, Verloren, 2012
- ▶ **D. Hellema**, 1956. *De Nederlandse houding ten aanzien van de Hongaarse revolutie en de Suezcrisis*, Mets & Schilt, 1990

DIK VAN DER MEULEN

COLUMN

Het ideale geschiedenisboek

In januari van dit jaar opende de romanschrijver en columnist Christiaan Weijts in *NRC Handelsblad* de aanval op de verplichte literatuurlijst op middelbare scholen. 'Fuck de literaire canon,' schreef hij. Tot die te fucken canon rekende hij natuurlijk 'Max Havelaar... Altijd weer Max Havelaar, die afgrijselijke monumentale baksteen die een effectief moordwapen is voor elk sluimerend vonkje literaire interesse'.

Opiniepagina's stonden de volgende dagen bol van de verontwaardigde reacties en in het tv-programma *De wereld draait door* hield Herman Pleij, emeritus hoogleraar Middel nederlandse letterkunde, een bewogen pleidooi voor *Max Havelaar*.

Maar had Weijts niet een punt? Af en toe hoor je een leerling verklaren: 'Ik heb *Max Havelaar* gelezen!' Zo'n jongen of meisje zegt dit vol trots, maar vooral op een toon alsof hij/zij zojuist de Mont Ventoux is opgefietst. Het lezen van dit werk is voor een scholier een prestatie en niet iets wat vanzelf gaat, grappige figuren als Batavus Droogstoppel en het ontroerende verhaal over Saïdjah en Adinda doen daar niets aan af. Mooi dus dat iemand af en toe de top van die leesberg haalt, maar dit zijn uitzonderingen. Is dat erg?

Max Havelaar is een literair meesterwerk, o ja, maar voor veel lezers – niet alleen scholieren – is het ook knap ontoegankelijk. Een al te nobele hoofdpersoon, de in

extenso geciteerde ambtelijke missiven:

niet alles aan het boek is even sterk. Bijna honderd jaar geleden al vergeleek een hbs'er het lezen van *Max Havelaar* met 'het genot van 1 K.G. droog roggebrood van 10 weken

oud, zonder drinken binnen een half uur op te eten'. Sindsdien is er een probleem bijgekomen: welke jongere begrijpt nog waar het boek eigenlijk over gaat? Hierin schuilt precies de oplossing. *Max Havelaar* is voor het onderwijs bijzonder geschikt maar dan bij een ander vak, en wel geschiedenis. Nu is ook dat idee niet nieuw – zoals bekend herhaalt de geschiedenis

niet zichzelf, maar herhalen wij de geschiedenis. Tien jaar geleden stelde een commissie onder leiding van Frits van Oostrom de Canon van Nederland op, waarin de Nederlandse geschiedenis in vijftig thema's ofwel vensters werd onderverdeeld. Een ervan is de *Max Havelaar*. De commissie stelde zich voor dat wie hier doorheen keek, meteen het complete koloniale verleden bij de kop had. Terecht. *Max Havelaar* is het ideale geschiedenisboek. Multatuli heeft, duidelijker

dan wie ook na hem, uitgelegd hoe het koloniale stelsel functioneerde. En, niet minder belangrijk, zijn boek had grote invloed op het koloniale bestuur. Meer nog: Indonesische nationalist

Soekarno hebben verklaard dat zij in hun strijd geïnspireerd waren door Multatuli's bevlogenheid.

Eén troost voor alle leraren Nederlands: Multatuli heeft een ander boek geschreven dat misschien minder monumentaal is, maar voor scholieren wel zo toegankelijk. *Woutertje Pieterse* heet het. Probeer maar eens.